

Extensief melkveebedrijf op veen: **keuzedilemma's**

■ Koeien dag en nacht weiden

In 2022 was het tot eind oktober mogelijk om koeien dag en nacht te weiden.

Foto: Inge Rotteveel, KTC Zegveld

Welke voordelen biedt het extensief koeien houden op veengrond voor klimaat, biodiversiteit en waterkwaliteit? En kun je op die manier blijven boeren nabij stikstofgevoelige natuurgebieden? De antwoorden hierop hopen KTC Zegveld en het Louis Bolk Instituut te vinden in een pilot die vorig jaar van start ging.

Wim Honkoop
PPP-Agro

Inge Rotteveel, Karel van Houwelingen
KTC Zegveld

Nyncke Hoekstra, Monique Bestman,
Jeroen Pijlman
Louis Bolk Instituut

In de pilot brengen KTC Zegveld en het Louis Bolk Instituut de effecten van maatregelen op de technische en economische bedrijfsvoering in kaart.

Doel is om de bedrijfsvoering zo goed mogelijk te doen en tegelijk de biodiversiteit te vergroten en de milieudruk te verlagen. De uitvoering van de pilot vindt plaats in het kader van een GLB pilot, gefinancierd door RVO.

De randvoorwaarden van de bedrijfsvoering zijn 100 procent grasland, een hoog grondwaterpeil, een lage veebezetting (1 GVE per hectare) en een laag bemestingsniveau van 125 kg stikstof per hectare uit dierlijke mest (zonder kunstmest). Om de nutriëntenbenutting uit vers gras zo groot mogelijk te maken en de ammoniakemissie te beperken wordt er daarnaast gewerkt met maximale weidegang. In de pilot is gekozen voor blaarkopkoeien. Die kunnen goed overweg met sobere omstandigheden.

Weidegang, graskwaliteit en biodiversiteit

Een eerste dilemma is hoe de koeien het gras te laten begrazen? We hebben gekozen voor een roterend standweidensysteem op een groter beweidingsoppervlakte. Hierbij ontstaan er wat meer 'bossen' dan bij een kleiner beweidingsoppervlak. Bossen zijn plaatsen waar de koeien het gras langer laten groeien. Hier kunnen grassen en kruiden tot bloei

komen, wat goed is voor insecten. Bovendien bieden de bossen een beschutting aan weidevogelkuikens. Maar het leidt er ook toe dat we relatief veel oudere grassen en kruiden met een lagere voederwaarde inkuilen. En dat heeft zijn weerslag op de melkproductie. Ook kost het oogsten en afvoeren van het gras meer dan in een intensievere weidesysteem. De bossen laten staan, is geen optie. Nieuw gras krijgt dan onvoldoende kansen en daardoor zal de productiviteit van het bedrijf verder dalen.

We kozen voor een compromis: vanaf half juni voeren we de begrazingsdruk wat op. Op dat moment zijn de meeste weidevogelkuikens weg. Dan ontstaan er wat minder bossen in het tweede deel van het weideseizoen, dat wellicht ten koste gaat van maximale ruimte voor biodiversiteit.

De omgang met maximale weidegang in het

Extensief boeren op veengrond stuit op flink wat keuzedilemma's

najaar is een ander dilemma. Maximale weidegang is goedkoop, geeft een hoge benutting van vers gras en leidt tot weinig emissie van ammoniak. In 2022 was het tot eind oktober mogelijk om de koeien dag en nacht te weiden. Maar in het najaar groeit het gras trager, terwijl er dan uit de warme veengrond relatief veel stikstof vrijkomt uit mineralisatie. Het gevolg is dat het gras op dat moment relatief veel eiwit en weinig energie bevat. Met lage krachtvoergiften zijn er weinig mogelijkheden om de overmaat aan eiwit die de koeien binnen krijgen bij te sturen. Gevolgen zijn

een lagere stikstofbenutting en op termijn wellicht reproductieproblemen.

We hebben daarom gekozen voor een compromis: vanaf begin oktober gaan de koeien 's nachts op stal om de effecten op de gezondheid te beperken. Maar het zet de melkproductie uit vers gras onder druk en leidt tot meer ammoniakemissie uit de stal.

Bemesting en graskwaliteit

Ook de beperkte hoeveelheid mest uit de stalopslag (plusminus 11 kuub per hectare per jaar) leidt tot keuzedilemma's. Voor het beweiden en om in het groeiseizoen voldoende kwalitatief gras te oogsten, hebben we de mest verdeeld over de eerste tot en met derde snede. Vanuit nutriëntenbenutting en jaarlijkse grasproductie zou het wellicht verstandiger zijn om alle beschikbare mest voor de eerste snede uit te rijden. Keerzijde daarvan is dat de groei, voederwaarde en smakelijkheid van het gras in de loop van het seizoen ver teruglopen. Bovendien bemoeilijkt dat het managen van de weidegang.

Grondwaterpeil verhoging en vernatting

De methode waarop het grondwaterpeil wordt verhoogd, leidt ook tot keuzedilemma's. In de pilot vergelijken we greppelinfiltratie met een waterinfiltratiesysteem. De eerste zou je kunnen omschrijven als een goedkoper en technisch eenvoudig alternatief van het tweede. Een waterinfiltratiesysteem vereist immers aanzienlijke investeringen voor de aanleg, sturing van het systeem en onderhoud. Toch lijkt het onderhoud aan greppelinfiltratie (pomp, zonnepanelen en greppel) voorsnog niet minder. Verder laten de eerste resultaten zien dat tien meter uit de greppel de grondwaterstand lager is dan bij het waterinfiltratiesysteem (figuur 1). Om de grondwaterstand gelijkmatiger te krijgen, zouden er greppels bij moeten. Maar meer greppels maken een perceel lastiger en duurder te bewerken. Het is dan

ook de vraag of greppelinfiltratie uiteindelijk goedkoper is. Daarnaast ontstaat er tot een meter naast de greppel een moerasachtige bodemtoestand. Dat lijkt een goede zaak voor de biodiversiteit, maar voor de landbouw is die grond verloren. Daarbij is er onduidelijkheid over verliezen richting lucht en water uit deze stroken en daarmee onduidelijkheid over de netto milieuwinst van greppelinfiltratie.

Vergoeding beheer slootkanten is te laag

Biodiversiteit en slootkanten

Bij biodiversiteitontwikkeling in de slootkant is vooral de vraag hoe het beheer ervan wordt vergoed. Sommige agrarische collectieven krijgen weliswaar een onkostenvergoeding voor het slootkantbeheer (bufferpakket),

maar die vergoeding is te laag om de extra arbeid van het beheer te dekken. Ook is onduidelijkheid wat het gewijzigde beleid rondom bufferstroken betekent voor deze regelingen.

Het geven van ruimte aan biodiversiteit in de sloot leidt daarnaast ook weer tot keuzedilemma's. Het gedeeltelijk dichtgroeien van de sloot is een goede zaak voor flora en fauna, maar het heeft wel gevolgen voor de afvoer van water. Afhankelijk van de hoeveelheid water die een sloot moet afvoeren bij een piekbelasting, lijkt er dus meer of minder ruimte voor biodiversiteit.

Bedrijfsresultaat

We gaan uit van melkafzet op de Europese biologische markt. Met melkprijzen die 10 cent hoger zijn dan die van gangbare melk, is dit een behoorlijke uitdaging. De verwachting is dat met die prijzen de onderzochte vorm van extensivering onbetaalbaar blijkt. Dit zet een duidelijke druk op de mate waarin in de bedrijfsvoering rekening gehouden kan worden met biodiversiteitsontwikkeling.

SAMENVATTING

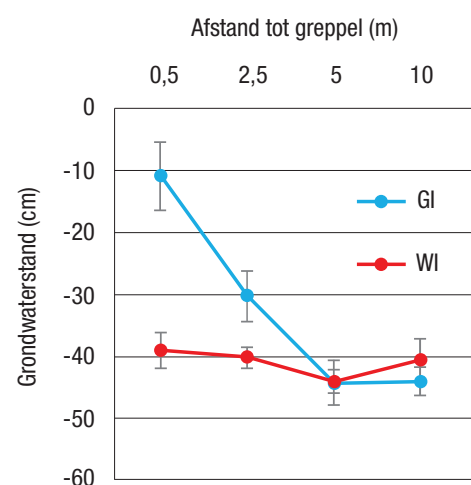
Een extensieve bedrijfsvoering op veengrond is een goede zaak voor het klimaat, de biodiversiteit en de waterkwaliteit. Maar het leidt ook tot keuzedilemma's op het vlak van milieu, bedrijfsvoering en economie:

- Kies je voor extra beweidingsoppervlakte, zodat er 'bossen' kunnen ontstaan? Of voor een wat intensievere beweiding op een klein oppervlak? Dat laatste komt de grasbenutting ten goede. Maar het betekent dat een kleiner oppervlak kan worden beweide. Dat is wellicht minder gunstig voor biodiversiteit, insecten en weidevogels.
- Kies je voor maximale weidegang in het najaar om de benutting van vers gras te vergroten en ammoniakemissies in de stal te beperken? Of kies je voor gedeeltelijk opstallen om de gezondheid van de koeien te sparen vanwege het hoge eiwitgehalte in gras op veengrond?
- Kies je voor meer bemesten van het grasland in het voorjaar om een zo hoog mogelijke stikstofbenutting op het bedrijf na te streven? Of kies je voor het verdelen van de mest over het seizoen om de smakelijkheid en kwaliteit van het gras hoger te houden?
- Kies je voor een duurder waterinfiltratiesysteem dat preciezer de grondwaterstanden kan sturen of voor een 'low tech' greppelinfiltratiesysteem met een beperktere grip op de grondwaterstanden?
- Mogen sloten dichtergroeien met vegetatie (goed voor de biodiversiteit) of moeten ze deels vrij blijven voor het afvoeren van piekregens?
- En hoe beperk je de financiële impact van de extensivering?

De komende jaren hopen we in de pilot meer inzicht te krijgen in de gevolgen van gemaakte keuzes. *v*

FIGUUR 1
GRONDWATERSTANDEN LANGS GREPPEL

Gemeten grondwaterstand in september 2022 op 0,5, 2,5, 5 en 10 meter afstand van de greppel bij greppelinfiltratie (GI) en waterinfiltratiesysteem (WI).

Afplaggen slootkanten

Een deel van de slootkanten is afgeplagd om het effect op de biodiversiteit te onderzoeken.

Foto: Wim Honkoop, KTC Zegveld